

Goldgruber Sámuel, Az Apai Nagyapa

Ez a kép apai nagyapámat, Goldgruber Sámuelét ábrázolja. 1903-ban készült a kép Budapesten.

Az apai nagyapámat Goldgruber Sámuelnek hívták. A Tolna megyei Pakson született 1836-ban. Arra már nem emlékszem, hogy hányan voltak testvérek. Nem tudom, mikor került Pálfára, de az élete nagy részét ott élte le. Azt nem tudom, hogy mekkora zsidó közösség élt Pálfán, de imaház volt, zsinagóga nem.

A nagypapának volt egy kocsmája és egy mészárszéke Pálfán. Az Arany János utcában laktak, és a saját házában volt a kocsmá és a mészárszék is. A kocsmá csak addig létezett, amíg nagyapám élt, 1907-ig. Pálfán halt meg 71 éves korában, tüdőgyulladásban. Amikor meghalt, a kocsmá megszűnt, és Áron nevű fia örökölte meg, és vitte tovább a mészárszéket. A nagyapá szép magas ember volt, szőke hajjal. Nem hordott kópát, pajesza sem volt. Neológ vallású volt, mint a Goldgruberek általában. Járt templomba, pénteken gyertyát gyűjtött, és a nagyobb ünnepeket megtartotta. Magyar zsidónak tartotta magát. Az 1848-as szabadságharcban tevékenyen részt vett. A magyar hazá iránti hűség és tisztelet egyébként az egész családban jellemző volt, később apám is boldogan vett részt mindkét világháborúban. A magyar zsidók a Habsburgok alatt igen nagy szabadságot élveztek. A nagypapát nagyon szerették a faluban. Azt tudom, hogy mindenkivel jóban volt, a gyerekeket nagyon szerette, és mesélt a szabadságharcos élményeiről. Obsitos történeteket mesélt általában.

Klein Amáliát vette feleségül 1867-ben, ő volt az én apai nagymamám. A nagymamám is Pakson született 1846-ban, és Pálfán halt meg 1918 körül. Esküvőjük még Pakson volt. Mindketten Pakson laktak, később kerültek Pálfára. Annak ellenére, hogy Pakson jelentős ortodox közösség élt, a pálfai nagymamá szintén neológ volt, akárcsak nagyapám. A nagymamá nem hordott parókát, kontyban hordta a haját, és kendővel bekötötte, amikor imádkoztak például. A pálfai nagyszülők magyarul beszéltek, de tudtak németül is. A nagymamá szigorúan háztartásbeli volt, időnként a kocsmában és a mészárszékben segítkezett a nagypapának. Hat gyereke volt, akik mellett nem igazán volt ideje a háztartáson kívüli munkára. Mikor a férje meghalt, ő vette át fiaival a mészárszék irányítását, és így aktívan bekapcsolódott, a mészárszék munkájába. Otthon kóser háztartást vezetett. Ez azt jelentette, hogy nem ettek disznóhúst, sakternél vágatták a baromfit és általában a húsokat. Nem keverték a zsírost a tejjel. Cselédlányt is tartottak, mert szombaton nem gyűjtöttek lámpát. Mindig volt olyan falubeli lány, aki segített nekik. Ez nem a klasszikus értelemben vett cselédkedés volt, mint ami pl. Budapesten volt divat a második világháborút megelőzően. Nem aludtak például ott a háznál, hanem aki éppen ráért a faluból, és már ismerték, az jött segíteni. Abból nem volt gond, hogy kóser háztartást kellett vezetni, megtanulták azt a parasztlányok. Az ünnepeket mindig megtartották. A szombatot például, amikor nem gyűjtöttek lámpát. A sátoros ünnepeket is ünnepelték, ilyenkor csináltak sátrat az udvaron. A nagypapá és a fiai építették fel a sátrat. Háziáldás is volt a bejárati ajtófélfán. Nálunk is volt Pesten a háború előtt, amikor én gyerek voltam.

A pálfai ház egy nagy, tornácos ház volt. Anyámék a nagyszülők halála után is rendszeresen jártak le Pálfára, hiszen nagyon sok rokon élt ott 1944-ig. Így voltam én is jó párszor anyámékkal, ezért tudok a házról is mesélni. Amikor levittek anyámék kiskoromban, nem volt villany, hanem petróleumlámpával világítottak. A tornáchoz két lépcső vezetett föl. Hátul voltak a mellékhelységek és a szobák, elöl volt a bolt.

A nagyapám idejében a kocsmá és a mészárszék párhuzamosan működött, és a mészárszék volt a "kisebb". Én már csak a mészárszéket ismertem. Volt a boltnak felirata, de már nem tudom a nevét. A nagypapá árult, nem ő dolgozta fel a húst. Voltak segédei, később pedig a fiai segítettek a hús feldolgozásánál. A segédek is zsidók voltak. Az volt az érdekes ebben a mészárszékben, hogy nem volt kóser. Én úgy tudom, hogy ennek semmi különösebb oka nem volt. Ez természetes volt nekik. A nagypapá idejében nem vagyok teljesen biztos abban, hogy nem volt-e kóser, de később

már biztos nem volt az. A disznóhúst is feldolgozták. Azért olyan nagy disznóvágás persze nem volt ott, az is biztos. A háború után viszont már isteni hurkákat és kolbászokat csináltak az én unokatestvéreim is. Azt gondolom, hogy ha kóser lett volna a mészárszék, nem lett volna nagy a forgalmuk, a helyiek nem vásároltak volna tőlük.

WC, fürdőszoba természetesen nem volt, csak kinti WC. Mosókonyha volt a ház hátsó részén, ott volt lehetőség a fürdésre. Volt egy kád, és abban mosakodtunk, meg persze teknőben. Hallottam a régiektől - és mi is még így csináltuk -, hogy lavórban mosakodtak. Egyszer egy héten mindig. Pénteken volt a rituális tisztálkodásnak mondott tisztálkodás, a mikvében. A nagypapa járt rendszeresen. A nagymamának is kellett, mert anyám nővére nagyon vallásos volt. Nem valószínű, hogy volt Pálfán mikve, de Pakson biztos volt. Én már nem nyaraltam náluk, hanem minden évben lementünk oda Járzeitkor, Jom Kippur előtt. Anyáméknál nagy divat volt az ún. kever ávot, ami a meghalt elődök sírlátogatását jelentette. Minden évben a halottakért imádkoztunk ilyenkor. Lementünk néha újév [lásd: Ros Hásáná] előtt is.

A nagyszüleimnek hat gyereke született: Bernát, Áron, Berta, Hermina, Eszter, Simon. Korban is így következtek egymás után. Áron és Bernát ottmaradtak Pálfán, a többiek fölkerültek Budapestre.